

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра нормальної та патологічної клінічної анатомії

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. проректора з науково-педагогічної роботи
Світлана КОТЮЖИНСЬКА

01 вересня 2022 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ МОРФОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА В АКУШЕРСТВІ І
ГІНЕКОЛОГІЇ”**

Рівень вищої освіти: доктор філософії

Галузь знань: 22 « Охорона здоров'я»

Спеціальність: 222 «Медицина»

Освітньо-наукова програма: Медицина

2022

Робоча програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Морфологічна діагностика в акушерстві та гінекології» складена на основі освітньо-наукової програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти з підготовки докторів філософії магістрів зі спеціальності 222 «Медицина», затвердженою Вченою Радою ОНМедУ (протокол № 09 від 23 червня 2022 року).

Розробники:

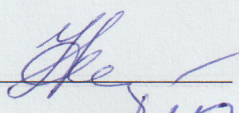
Ситнікова Варвара Олександрівна, д.мед.н., професор, лікар вищої категорії;

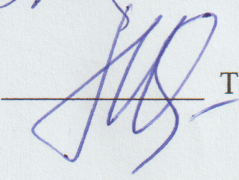
Литвиненко Маріанна Валеріївна, к.мед.н., доцент, лікар вищої категорії;

Нарбутова Тамара Євгенівна, к.мед.н., асистент, лікар вищої категорії.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри нормальної та патологічної клінічної анатомії

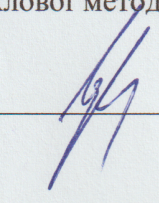
Протокол № 10 від 27.06. 2022 р.

В.о завідувача кафедри Наталія НЕСКОРОМНА

Погоджено із гарантом ОНП Тетяна ЧАБАН

Схвалено предметною цикловою методичною комісією з медико-біологічних дисциплін
Протокол №6 від 30.06.2022 р.

Заступник голови предметної циклової методичної комісії з медико-біологічних дисциплін
ОНМедУ

 Леонід ГОДЛЕВСЬКИЙ

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____
Протокол № ____ від “__” _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____
Протокол № ____ від “__” _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Загальна кількість: Кредитів: 4,0 Годин: 120 Змістових модулів: 2	Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»	<i>Денна форма навчання</i> <i>Дисципліна вільного вибору</i>
	Спеціальність 222 «Медицина» Спеціалізація (за наявності, назва) Рівень вищої освіти	<i>Рік підготовки: 1</i>
		<i>Семестр: 1-2</i>
		<i>Лекції (год.): -</i>
		<i>Семінарські (год.): 60</i>
		<i>Практичні (год.): -</i>
		<i>Лабораторні (год.): -</i>
		<i>Самостійна робота (год.): 60</i>
		<i>у т. ч. індивідуальні завдання (год.): -</i>
		<i>Форма підсумкового контролю : залік</i>

2. Мета та завдання навчальної дисципліни, компетентності, програмні результати навчання

Мета. Метою вибіркової навчальної дисципліни є підготовка фахівців, які є здатними компетентно розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та дослідницької інноваційної діяльності при плануванні та виконанні власних досліджень та підготовки докторів філософії до якісного виконання функціональних обов'язків, пов'язаних з діагностикою патологічних процесів, з застосуванням сучасних методів імуногістохімічної діагностики, що дозволить обрати адекватні методи лікування та зменшити частоту або попереджати виникнення небажаних ускладнень впродовж лікування, покращить якість життя.

Завдання. Основними завданнями вибіркової навчальної дисципліни є:

1) надання здобувачам ступеня доктора філософії знань щодо різновидів методів морфологічної діагностики, визначення механізмів розвитку патологічних станів;

2) надання здобувачам ступеня доктора філософії знань відносно ознак запальних, диспластичних та пухлинних захворювань в акушерстві і гінекології;

3) надання здобувачам ступеня доктора філософії знань щодо можливої

ятрогенної патології.

1.3 Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти).

Згідно з вимогами освітньо-наукових програм спеціальностей, дисципліна забезпечує набуття аспірантами компетентностей:

- інтегральна:

Здатність розв'язувати комплексні проблеми, проводити незалежне оригінальне наукове дослідження та здійснювати педагогічну, професійну, дослідницьку та інноваційну діяльність в галузі медицини.

- загальні (ЗК): ЗК1, ЗК2, ЗК3, ЗК4, ЗК5, ЗК6, ЗК7

ЗК1. Здатність до вдосконалення та розвитку власного інтелектуального та загальнокультурного рівню.

ЗК2. Вміння працювати автономно, з дотриманням дослідницької етики, академічної доброчесності та авторського права.

ЗК3. Навички до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК4. Здатність до спілкування і роботи у професійному середовищі та з представниками інших професій у національному та міжнародному контексті.

ЗК5. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми, здатність генерувати нові ідеї.

ЗК6. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК7. Вміння планувати та управляти часом.

- спеціальні (фахові, предметні, СК): СК1, СК2, СК3, СК4, СК5, СК6, СК7, СК8, СК9, СК10

СК1. Глибокі знання і систематичне розуміння предметної області за напрямом та тематикою наукових досліджень у галузі медицини та фармації майбутньої професійної діяльності у сфері вищої медичної та фармацевтичної освіти.

СК2. Здатність до визначення потреби у додаткових знаннях за напрямком наукових досліджень, формулювати дослідницькі питання, генерувати наукові гіпотези у сфері медицини та фармації.

СК3. Здатність розробляти та управляти науковими проектами у сфері медицини та фармації.

СК4. Здатність обирати методи та критерії оцінки досліджуваних феноменів та процесів в галузі медицини та фармації відповідно до цілей та завдань наукового проекту.

СК5. Володіння сучасними методами наукового дослідження.

СК6. Здатність проводити коректний аналіз та узагальнення результатів наукового дослідження.

СК7. Здатність інтерпретувати можливості та обмеження дослідження, його роль у суспільстві.

СК8. Впровадження нових знань (наукових даних) в освітній процес та практику охорони здоров'я.

СК9. Оприлюднення результатів наукових досліджень в усній і письмовій формах відповідно до національних та міжнародних стандартів.

СК10. Організовувати та реалізовувати педагогічну діяльність у вищій медичній освіті, керувати науково-педагогічним (науковим) колективом.

Результати навчання (ПРН): ПРН1, ПРН2, ПРН3, ПРН4, ПРН5, ПРН6, ПРН7, ПРН8, ПРН9, ПРН10, ПРН11, ПРН12, ПРН13, ПРН14, ПРН15, ПРН16, ПРН17

Інтегративні кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна.

ПРН1. Застосовувати науково-професійні знання; формулювати ідеї, концепції з метою використання в роботі освітнього та наукового спрямування.

ПРН2. Демонструвати знання методології дослідження в цілому і методів певної сфери наукових інтересів, зокрема.

ПРН3. Інтерпретувати та аналізувати інформацію, коректно оцінювати нові й складні явища та проблеми з науковою точністю критично, самостійно і творчо.

ПРН4. Виявляти невирішені проблеми у предметній області медицини та визначати шляхи їх вирішення

ПРН5. Формулювати наукові гіпотези, мету і завдання наукового дослідження.

ПРН6. Самостійно і критично проводити аналіз і синтез наукових даних.

ПРН7. Розробляти дизайн та план наукового дослідження, використовуючи відповідні методи дослідження в галузі медицини та фармації.

ПРН8. Виконувати та вдосконалювати сучасні методики дослідження за обраним напрямом наукового проекту та освітньої діяльності.

ПРН9. Винаходити нові способи діагностики, лікування та профілактики захворювань людини.

ПРН10. Використовувати результати наукових досліджень в медичній та фармацевтичній практиці, освітньому процесі та суспільстві.

ПРН11. Інтерпретувати можливості та обмеження наукового дослідження, його роль в розвитку системи наукових знань і суспільства в цілому.

ПРН12. Представляти результати наукових досліджень в усній і письмовій формах у науковому співтоваристві і суспільстві в цілому, відповідно до національних та міжнародних стандартів.

ПРН13. Управляти роботою колективу студентів, колег, міждисциплінарної команди.

ПРН14. Організовувати навчання учасників освітнього процесу при виконанні наукової та освітньої діяльності та впливати на їх соціальний розвиток.

ПРН15. Оцінювати ефективність освітнього процесу, рекомендувати шляхи його удосконалення.

ПРН16. Використовувати етичні принципи в роботі з пацієнтами, лабораторними тваринами, дотримуватися наукової етики.

ПРН17. Демонструвати академічну доброчесність та діяти відповідально щодо достовірності отриманих наукових результатів.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів таких **компетентностей**:

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

— *Аспірант (здобувач) має знати:*

- Класифікацію та механізми виникнення патологічних станів в акушерстві і гінекології;
- Методи морфологічної діагностики патологічних станів в акушерстві і гінекології;
- Імуногістохімічну діагностику патологічних станів в акушерстві і гінекології;

— *Аспірант (здобувач) має вміти:*

- Обробляти матеріал для діагностики;
- Заповнювати медичну документацію згідно одержаного матеріалу;
- Знати морфологічні ознаки патологічних процесів;
- Описувати одержаний для діагностики матеріал;
- Здійснювати мікроскопічну діагностику;
- Робити висновки опираючись на макро- мікроскопічне дослідження.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Морфологічна діагностика гінекологічних захворювань.

Тема 1. Запальні процеси жіночих статевих органів. Фактори, що впливають на їх виникнення. Запальні процеси матки, яєчників, маткових труб, піхви, вульви, молочної залози. Класифікації, морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, морфологічна складова діагностичних критеріїв, патоморфоз цих захворювань.

Тема 2. Диспластичні і пухлинні процеси жіночих статевих органів. Передпухлинні процеси та пухлини тіла матки, маткової шийки, яєчників, маткових труб, піхви, вульви, молочної залози. Сучасні класифікації за морфологією та ступенем диференціювання, морфологічна характеристика, метастазування, ускладнення, наслідки, морфологічна складова діагностичних критеріїв, патоморфоз цих станів.

Змістовий модуль 2.

Морфологічна діагностика акушерської патології.

Тема 3. Патологія посліду. Запальні та незапальні процеси, що розвиваються у посліді. Патоморфологічна характеристика.

Морфологічні ознаки зрілості/незрілості посліду. Вади розвитку посліду

Тема 4. Гестози. Визначення, причини розвитку, клінічне значення гестозів. Класифікація, морфологічна характеристика, наслідки та ускладнення гестозів, причини смерті.

Тема 5. Гестаційна трофобластична хвороба. Визначення, класифікація, морфологічна характеристика окремих форм трофобластичної хвороби, наслідки та ускладнення, прогнози та причини смерті.

Тема 6. Пологова інфекція матки. Визначення, класифікація, Чинники та умови розвитку положової інфекції, морфологічна характеристика. Наслідки та ускладнення, прогнози та причини смерті при положовій інфекції.

Тема 7. Позаматкова вагітність. Визначення, класифікація позаматкової вагітності. Причини розвитку, Морфологічна характеристика та морфологічна діагностика. Наслідки та ускладнення, прогнози та причини смерті при позаматковій вагітності

Тема 8. Емболія амніотичною рідиною, повітряна емболія. Визначення, класифікація емболії; емболія амніотичною рідиною, повітряна емболія як приватні випадки, що зустрічаються у акушерській практиці. Причини розвитку, морфологічна характеристика та критерії морфологічної діагностики. Наслідки та ускладнення, прогнози та причини смерті при емболії амніотичною рідиною, повітряній емболії.

Тема 9. Контроль практичних навичок та теоретичних знань. Залікове заняття. Підсумковий контроль засвоєння дисципліни.

4. Структура вибіркової навчальної дисципліни «Морфологічна діагностика в акушерстві і гінекології»

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма			Заочна форма		
	Усього	У тому числі		Усього	У тому числі	
		Семінар	Самостійна робота		Семінар	Самостійна робота
Змістовий модуль № 1. Морфологічна діагностика гінекологічних захворювань.						
Тема 1. Запальні процеси жіночих статевих органів. Фактори, що впливають на	16	8	8	16	8	8

їх виникнення						
Тема 2. Диспластичні і пухлинні процеси жіночих статевих органів	12	6	6	12	6	6
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	28	14	14	28	14	14
<i>Змістовий модуль №2. Морфологічна діагностика акушерської патології.</i>						
Тема 3 Патологія посліду.	16	8	8	16	8	8
Тема 4. Гестоз.	20	10	10	20	10	10
Тема 5. Гестаційна трофобластична хвороба.	14	8	6	14	8	6
Тема 6. Пологова інфекція матки.	8	4	4	8	4	4
Тема 7. Позаматкова вагітність.	16	8	8	16	8	8
Тема 8. Емболія амніотичною рідиною, повітряна емболія.	8	4	4	8	4	4
Тема 9. Контроль практичних навичок та теоретичних знань. Залікове заняття. Підсумковий контроль засвоєння дисципліни.	10	4	6	10	4	6
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	92	46	46	92	46	46
Усього годин:	120	60	60	120	60	60

5. Теми лекційних/семінарських/практичних/лабораторних занять

5.1. Лекційні заняття не передбачені

5.2. Теми семінарських занять

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Патологічні стани вульви	2
2.	Патологічні стани піхви.	2
3.	Патологічні стани шийки матки.	4
4.	Пухлини шийки матки	4
5.	Патологічні стани тіла матки.	4
6.	Епітеліальні пухлини тіла матки.	4
7.	Мезенхімальні пухлини тіла матки.	6

8.	Ендоетріоз і аеноміоз.	4
9.	Патологічні стани маткових труб і широкої зв'язки матки.	2
10.	Захворювання яєчника.	2
11.	Пухлини яєчника.	4
12.	Патологія плаценти, оболонки, пуповини	2
13.	Пологова і акушерська травма	2
14.	Гестоз вагітних	2
15.	Гестаційна трофобластична хвороба	4
16.	Позаматкова вагітність	4
17.	Екстракорпоральне запліднення.	2
18.	Цитологічна діагностика захворювань статевих органів жінки.	2
19.	Правила взяття матеріалу для гістологічної і цитологічної діагностики захворювань статевих органів жінки.	2
20.	Залікове заняття. Підсумковий контроль засвоєння дисципліни.	2
	Разом	60

5.3. Практичні заняття не передбачені

5.4. Лабораторні заняття не передбачені

6. Самостійна робота здобувача вищої освіти

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Дисгормональні стани тіла матки.	8
2.	Дисгормональні стани шийки матки.	4
3.	Папіломовірусна інфекція.	4
4.	Туберкульоз жіночих статевих органів.	4
5.	Сифіліс жіночих статевих органів.	4
6.	Вади розвитку посліду.	6
7.	Запальні процеси посліду.	4
8.	Пухлини посліду.	4
9.	Мимовільний аборт. Дострокові пологи.	2
10.	Поліпи тіла і шийки матки. Плацентарний поліп.	4
11.	Асфіксія плода.	6
12.	Синдром затримки розвитку плода.	4
13.	Особливості морфологічного дослідження. Підготовка до залікового заняття.	6
	Разом	60

7. Методи навчання

На семінарських заняттях викладання вибіркової навчальної

дисципліни «Морфологічна діагностика в акушерстві і гінекології» забезпечується методичними розробками для кожного практичного заняття, наочними засобами навчання для кожного заняття (презентації, відеолекції), інформаційним ресурсом кафедри, структурованими алгоритмами контролю вмінь наступними методами: бесіда, вирішення клінічних ситуаційних задач, відпрацювання навичок мікроскопічної та макроскопічної діагностики патологічних процесів в органах і тканинах, проведення диференційної діагностики з використанням основних методів патоморфологічних досліджень, удосконалення навичок інтерпретувати патологію клітини та обґрунтовувати клініко-морфологічні характеристики загальнопатологічних процесів, що обумовлюють прояви хвороб, удосконалення навичок визначати наслідки різноманітних патологічних станів.

Самостійна робота передбачає самостійне опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури, роботу з електронними інформаційними ресурсами, та забезпечується методичними розробками з самостійної роботи, наочними засобами навчання (відеолекції, презентації), інформаційним ресурсом кафедри, тематикою самостійних робіт, структурованими алгоритмами контролю вмінь.

8. Форми контролю та методи оцінювання (у т. ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Поточний контроль: усне опитування, тестування, оцінювання виконання практичних навичок, розв'язання типових і нетипових клінічних ситуаційних патоморфологічних завдань, оцінювання активності на занятті. Засоби діагностики рівня підготовки студентів: розв'язування складних клінічних завдань; структурований за процедурою контроль практичних навичок та умінь (оцінка знань та вмінь аналізувати та трактувати макро- та мікроскопічні зміни клітин, тканин, органів і систем при тих чи інших патологічних процесах органів жіночої статтевої системи); співбесіда за матеріалом поточної теми.

Підсумковий контроль: не проводиться, вивчення дисципліни завершується заліком на останньому практичному занятті.

Оцінювання поточної навчальної діяльності на семінарському занятті

При оцінюванні засвоєння кожної теми студенту виставляються оцінки за 4-ри бальною (традиційною) шкалою («2», «3», «4», «5»).

1. Оцінювання теоретичних знань з теми заняття:

- методи: опитування, вирішення ситуаційної клінічної задачі, тестів
- максимальна оцінка – 5, мінімальна оцінка – 3, незадовільна оцінка – 2.

2. Оцінка практичних навичок з теми заняття:

- методи: оцінювання правильності виконання практичних навичок (мікро-макроскопічна діагностика)
- максимальна оцінка – 5, мінімальна оцінка – 3, незадовільна оцінка – 2.

Оцінка за одне практичне заняття є середньоарифметичною за всіма складовими і може мати лише цілу величину (5, 4, 3, 2), яка округлюється за методом статистики.

Оцінка	Критерії оцінювання
«5»	Здобувач вільно володіє матеріалом, бере активну участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної клінічної задачі, тестів, впевнено демонструє практичні навички під час мікро- та макроскопічного діагностування патологічних процесів в органах і тканинах за алгоритмом, висловлює свою думку з теми заняття, демонструє клінічне мислення.
«4»	Здобувач добре володіє матеріалом, бере участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної клінічної задачі, тестів, демонструє практичні навички під час мікро- та макроскопічного діагностування патологічних процесів в органах і тканинах за алгоритмом, з деякими помилками, висловлює свою думку з теми заняття, демонструє клінічне мислення.
«3»	Здобувач недостатньо володіє матеріалом, невпевнено бере участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної клінічної задачі, тестів, демонструє практичні навички мікро- та макроскопічного діагностування патологічних процесів в органах і тканинах з суттєвими помилками.
«2»	Здобувач не володіє матеріалом, не бере участь в

	обговоренні та вирішенні ситуаційної клінічної задачі, не демонструє практичні навички мікро- та макроскопічного діагностування патологічних процесів в органах і тканинах.
--	---

Оцінювання самостійної роботи студентів. Самостійна робота аспірантів (здобувачів), яка передбачена темою заняття поряд із аудиторною роботою, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті.

9. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточний контроль. Оцінювання успішності вивчення тем дисципліни виконується за традиційною 4-х бальною шкалою. На прикінці вивчення дисципліни поточна успішність розраховується як середній поточний бал, тобто середнє арифметичне всіх отриманих аспірантом оцінок за традиційною шкалою, округлене до цілого числа.

Підсумковий контроль. Вивчення навчальної дисципліни завершується заліком. Залік отримують аспіранти (пошукувачі), які не мають пропусків лекцій і практичних занять або відпрацювали пропущені аудиторні заняття і мають середній бал не менше, ніж 3,00.

10. Методичне забезпечення

- Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни
- Тематичні плани семінарських занять та самостійної роботи аспірантів (здобувачів);
- Силабус вибіркової навчальної дисципліни;
- Підручники:
 1. Основи патології за Роббінсом: у 2 томах. Том 1 / Віней Кумар, Абул К. Аббас, Джон К. Астер; переклад 10-го англ. видання. Видавництво: Всеукраїнське спеціалізоване видавництво “Медицина”. – Х П. – 2019. – 420с.
 2. Основи патології за Роббінсом: у 2 томах. Том 1 / Віней Кумар, Абул К. Аббас, Джон К. Астер; переклад 10-го англ. видання. Видавництво: Всеукраїнське спеціалізоване видавництво “Медицина”. – Х П. – 2019. – 420с.
 3. Патоморфологія : нац. підруч. / В.Д. Марковський, В.О. Туманський, І.В. Сорокіна [та ін.]; за ред.. В.Д. Марковського, В.О. Туманського. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 936с.
- Мультимедійні презентації;

- Відео презентації лекцій;
- Ситуаційні патоморфологічні завдання;
- Методичні розробки семінарських занять, СР;
- Електронний банк тестових завдань за підрозділами з патоморфології
- Учбові таблиці (1200), стенди;
- Музей з колекцією мікро- та макропрепаратів (1000 та 500 шт. відповідно).
- Мікроскопи студентські.
- Мікроскопи професійні з відеокамерами.
- Цифровий мікроскоп.
- Ноутбук.
- Мультимедійний проектор.

11. Питання для підготовки до підсумкового контролю

Підсумковий контроль не передбачено

12. Рекомендована література

Основна (базова):

1. Атлас мікропрепаратів з патоморфології / І.І. Старченко, Б.М. Филенко, Н.В.Ройко та ін.; ВДНЗУ “УМСА”.- Полтава, 2018.-190с
2. Боднар Я.Я. Патоморфологія. Спеціальна патоморфологія: навч. посіб. для ВМНЗ 4 рівня акредитації – Тернопіль, 2021. – 452с.
3. Загальна патоморфологія / І.І. Старченко, Н.В. Ройко, Б.М. Филенко [та ін.] – Полтава, 2016. – 136с.
4. Зербіно Д. Д. Патоморфологія та гістологія : атлас / Д. Д. Зербіно, М. М. Багрій, Я. Я. Боднар, В.А.Діброва. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 800с.
5. Основи патології за Роббінсом: у 2 томах. Том 1 / Віней Кумар, Абул К. Аббас, Джон К. Астер; переклад 10-го англ. видання. Видавництво: Всеукраїнське спеціалізоване видання «Медицина» – ХП. – 2019. – 936с.
6. Патоморфологія : нац.. підруч. / В.Д. Марковський, В.О. Туманський, І.В. Сорокіна [та ін.]; за ред.. В.Д. Марковського, В.О. Туманського. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 936с.
7. Старченко І.І. Спеціальна патоморфологія (базовий курс) для студентів медичних факультетів вищих медичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації / І.І. Старченко, Н.В. Ройко, Б.М. Филенко. – Полтава, 2017. – 174с.
8. Туффаха С. А. Муин Иммуногистохимия в диагностике опухолей / С. А. Туффаха Муин, С. Г. Гичка, Гуски Ганс. – "Книга плюс", 2018. – 336с..
9. Oxford Textbook of Medicine. Vol.1 / ed. by D.A. Warrell, T.M. Срх, J.D. Firth. - 5th ed. - Oxford University Press, 2010.

Додаткова

1. Медичні засади розпізнавання патології, індукованої чинниками Чорнобильської катастрофи, для становлення факту інвалідизації / Терещенко В. П., Дегтярьова Л. В., Сегеда Т. П [та ін.] ; за ред. доктора медичних наук, професора В. П. Терещенко. – К. : Медінформ, 2005. – 160с.
2. Патоморфологія. Атлас: навч. посібник / В.О. Ситнікова, В.О.Ульянов. – Одеса: ОНМедУ, 2012. – 88с

13. Інформаційні ресурси

1. <http://moz.gov.ua> – Міністерство охорони здоров'я України
2. www.ama-assn.org – Американська медична асоціація / American Medical Association
3. www.who.int – Всесвітня організація охорони здоров'я
4. www.dec.gov.ua/mtd/home/ - Державний експертний центр МОЗ України
5. <http://bma.org.uk> – Британська медична асоціація
6. www.gmc-uk.org - General Medical Council (GMC)
7. www.bundesaerztekammer.de – Німецька медична асоціація
8. <http://library.med.utah.edu/WebPath/webpath.html> - Патологічна лабораторія
9. <http://www.webpathology.com/> - Web Pathology
10. Національна наукова медична бібліотека України <http://library.gov.ua/>
11. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>